

УДК 343.8/9

В.В. Ворожбіт-Горбатюк,
доктор педагогічних наук, доктор філософії з права, професор,
головний науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
<https://orcid.org/0000-0002-5138-9226>

РОЗВИТОК СУПЕРВІЗІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОБАЦІЇ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ НІДЕРЛАНДІВ

Анотація. У статті передбачено мету: на прикладі аналізу досвіду служби пробації Нідерландів конкретизувати організаційні і змістовно-методичні аспекти розвитку супервізії в українській національній пробації. Матеріал публікації сформовано з використанням синергетичного підходу. На основі використання методів правового, функціонального аналізу національного законодавства у сфері пробації та систематизованих прикладів організації супервізії, багаторічного досвіду пробації Нідерландів на офіційних ресурсах профільних інституцій. Супервізію запропоновано структурувати залежно від функціональних завдань української пробації. У висновках зазначено про те, що перший елемент системної супервізії: соціально орієнтована діяльність для запобігання, вирішення професійних ризиків, подолання деструктивних наслідків, утруднень, недоліків, тощо. Другий елемент визначено так: професійна психологічна, емоційно-етична, предметно-методична, організаційно-мотивуюча підтримка для досягнення якісних результатів діяльності пробації. Третій елемент передбачає комплекс науково обґрунтованих заходів для збереження та розвитку кадрового складу спільноти фахівців і стейкхолдерів української пробації. На прикладі аналізу досвіду служби пробації Нідерландів запропоновано приклади практик супервізії: піднесення статусу фахівців і персоналу пробації, які виконують складні багатокомпонентні завдання із забезпечення безпеки суспільства; супервізія роботи із засудженими – громадянами інших держав; супервізія комунікації з органами влади та громадськими інституціями для ресоціалізації з підходом не через примусу а через практику директивних дій у добровільних рамках; супервізії самозабезпечення на прикладі програми «Топ-600», проєктів відновного правосуддя, супервізії соціальної роботи з формування досвіду просоціальних взаємодій і комунікації. Наведено приклад карткової гри «Canon Kaartspel». Перспективним напрямом визначено: розроблення положень якісної супервізії раннього втручання на основі кейс-менеджменту, створення інституту внутрішніх супервізорів, які у співпраці з науковцями можуть розробляти актуальні теми кримінологічних досліджень, забезпечувати

розроблення доказових методик у роботі із складними випадками, організовувати навчання фахівців і персоналу пробації за стандартами Європейського Союзу.

Ключові слова: пробація, ресоціалізація, реінтеграція, правопорушник, фахівець пробації, європейські стандарти, імплементація європейського досвіду, Нідерланди.

Постановка проблеми. Євроінтеграційна спрямованість реформування і трансформацій у сфері виконання покарань в Україні актуалізує проблематику підготовки відповідно до компетентнісного підходу фахівців і персоналу пробації, здатного ефективно працювати в умовах невизначеності, викликів воєнного часу і повоєнного відновлення. Українська пробація масштабно реалізується уже 11 років поспіль відповідно до визначеного у статті 19 розділу IV Закону України «Про пробацію» правового статусу персоналу пробації [1]. Також унормовано особливості волонтерської діяльності в пробації (стаття 20 розділу IV Закону України «Про пробацію»), взаємодію з органами влади, підприємствами, установами і організаціями (стаття 21 розділу IV Закону України «Про пробацію») [1]. За цей час напрацьовано базис, який є необхідним для концептуалізації національно спрямованої пробації, коли конструктивний європейський і світовий досвід вивчається відповідно до цілей і функціональних повноважень української пробації, за допомогою системного правового, функціонального і доктринального аналізу визначаються вектори імплементаційних практик з огляду на соціокультурні, економічні, політичні особливості, які впливають і визначають відповідні напрями державної політики.

Супервізія є відносно новим міжгалузевим терміном, однак в теорії і практиці підготовки і наставницького супроводу неперервної професійної освіти фахівців і персоналу для пенітенціарної системи такі практики мають історію і результативні напрацювання. Тож вивчення сутнісних аспектів, принципів положень, що визначатимуть розвиток супервізії в українській пробації найближчим часом є доцільними для забезпечення безпеки суспільства на основі синергії національних стандартів гуманізації кримінально-виконавчої діяльності і цінностей-сентів європейської пробації, зокрема на прикладі пробації у Нідерландах [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вивчення світового і українського досвіду пробації, виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, перебуває у центрі уваги і академічної наукової спільноти, і фахівців практики. Ця публікація підготовлена у межах виконання технічного завдання фундаментальної наукової розвідки фахівців відділу дослідження проблеми кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої

діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕЇ 0124U005234), зокрема враховано пропозиції і висновки керівника теми В. Пивоварова [3]. Конструктивним імплементаційним практикам присвячено монографічне видання авторки [4].

У публікації О. Коваленко у межах проблематики, заявленій у назві статті, розкрито компетентнісний підхід відповідно до вимог «професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників пробації логікою розвитку національної освітньої системи, доцільності чіткого визначення переліку компетентностей у змісті завдань підвищення кваліфікації, узгодження з результатами професійного навчання відповідно до стандартизованих вимог і наявних відповідних моделей і професіограм» [5]. У публікації В. Аніщенко розкрито проблематику соціально значущих ціннісно-сміслових компонентів професійної компетентності фахівців пробації [6]. К. Сіренко в одній з публікацій предметно розкрила окремі моменти діяльності служби пробації Нідерландів [7, с. 261].

Змістовні матеріали представлено у звітних документах про реалізацію міжнародного проєкту на офіційному ресурсі Державної установи «Центр пробації» [8]. Разом з тим, наразі в пробації України реалізуються різноманітні ініціативи психологічної підтримки, організаційно-методичного супроводу фахівців і персоналу пробації, популяризується ідея менторства. Водночас, функціонал і правовий статус ментора не визначено. Супервізія в низці нормативно-правових документів, якими керуються у тому числі й фахівці і персонал пробації, визначена так: це вид діяльності, або процес підтримки, комплекс заходів допомоги досвідченим працівником за запитом іншого працівника (на добровільних засадах) для підвищення ефективності професійної діяльності, особистісного і професійного розвитку такого працівника [9]. Доцільність розроблення теми статті є очевидною.

Мета статті: на прикладі аналізу досвіду служби пробації Нідерландів конкретизувати організаційні і змістовно-методичні аспекти розвитку супервізії в українській національній пробації.

Виклад основного матеріалу. У Преамбулі «Правил Ради Європи про пробацію» зазначено про те, що «служба пробації є одним з ключових відомств системи правосуддя і що її діяльність чинить вплив на скорочення кількості осіб, що утримуються в місцях позбавлення волі» [10, с. 2]. Цими ж правилами передбачено, що діяльність служб пробації враховує національні особливості під час реалізації функціоналу: надання якнайповнішої інформації суду та іншим зацікавленим відомства для ухвалення справедливого і обґрунтованого рішення; цілеспрямована допомога та підтримка під час підготовки засудженого до звільнення і супровід в процесах соціальної адаптації; контроль

і допомога достроково звільненим; заходи з відновного правосуддя, підтримки потерпілих від злочинів (ресторативна юстиція) [10, с. 5].

Така широка сфера діяльності фахівців і персоналу пробації, об'єктивно, для забезпечення якості та ефективності функціонування інституції має передбачати розмаїття програм підтримки, допомоги, дорадчого супроводу, алгоритмів відповідального делегування окремих видів діяльності іншим провайдерам/надавачам соціально-виховних, освітніх та інших послуг. Супервізія має значні перспективи щодо виконання другого ключового припису Правил Ради Європи про пробацію з метою сприяння залученню засудженого в життя суспільства: «...скоординована і взаємодоповнююча діяльність різних відомств на основі застосування різних галузей науки для вирішення часом складних проблем засуджених і забезпечення безпеки суспільства» [10, с. 6].

Звернення до трактування сутності поняття супервізії засвідчує значущість і доцільність такої практики в пробації для якості професійної діяльності фахівців пробації і збереженні та розвитку людського капіталу. Зокрема відповідно до структурованої інформації з офіційного веб-сайту Верховної Ради України, супервізія трактується таким чином:

1) вид діяльності соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для ...запобігання професійним ризикам шляхом навчання, наставництва і професійної підтримки на робочому місці (Закони України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми, молоддю», «Про соціальні послуги»;

2) професійна підтримка фахівців з психологічної реабілітації, спрямована на подолання професійних труднощів, організаційна, емоційно-етична, психологічна, змістовно-методична підтримка для попередження недоліків, професійного вигорання (Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні», «Порядок проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) таких осіб»);

3) комплекс заходів для ефективності професійної діяльності і професійного розвитку педагогічних працівників («Порядок надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії)» [9]. Функціональне розуміння сутності супервізії відповідно до цільових орієнтирів пробації за статтями 18–21 розділу IV Закону України «Про пробацію» [1] і «Правилами Ради Європи про пробацію» [10] можна представити візуально (діаграма 1)

Вказані на діаграмі 1 компоненти сутності supervізії за цільовими орієнтирами, визначеними Законом України «Про пробацію» [1] передбачає акценти функціоналу, узгодженого з приписами і стратегіями євроінтеграційного реформування пенітенціарної системи. Таким чином структуроване розуміння сутності пробації можна наповнити успішними кейсами з понад двохсотрічного досвіду пробації в Нідерландах. Обмеження обсягами однієї публікації, звісно, дають змогу акцентно виокремити лиш деякі з практично значущих прикладів.

Діаграма 1 – Supervізія в контексті функціональних завдань української пробації

Варто відмітити, що в узагальнених матеріалах про діяльність служби пробації Нідерландів зазначено про критеріальну диференціацію під час формування і реалізації кадрових політик і забезпечення роботи служби [2,

с. 16]. Ключові цінності-сенси професійної діяльності в пробації Нідерландів визначено відповідно до Правила 22: «...особливу увагу слід приділяти чесності, гуманності, професіоналізму і особистим якостям, необхідним для виконання складних обов'язків, які на них покладені» (прим.: виділено авт.) [2, с. 16; 10, с. 7].

Для усіх співробітників забезпечується відкрита можливість до освіти і навчання відповідно до професійних ролей та професійної відповідальності» (Правило 23) 2, с. 16; 10, с. 7]. Супервізія у межах, визначених у діаграмі 1, реалізується в Нідерландах контекстно Правила 27 (супровід під час роботи із засудженими, які скоїли специфічні злочини), і Правила 29 (у випадках понаднормового навантаження, керівництво забезпечує супервізію у визначенні пріоритетних виконуваних обов'язків) [2, с. 17; 10, с. 8].

Окремий напрям супервізії – супровід фахівців служби пробації Нідерландів у роботі із засудженими – громадянами інших держав, зокрема щодо співпраці і взаємодії «...зі службами пробації держав, громадянами яких є засуджені, для того, щоб забезпечити необхідний нагляд після повернення засудженого в країну постійного проживання» (Правило 64) і «...підтримувати постійні контакти і надавати допомогу громадянам держави, засудженим за кордоном, про яких є інформація, і заохочувати їх скористатися послугами служби пробації після повернення в країну» (Правило 65) [2, с. 17; 10, с. 12–13]. Нідерланди понад двохсотрічний досвід пробації репрезентували через Canon reclassering – Канон пробації за сприяння Національного фонду дій з пробації та дослідницьких груп «Робота в судовому контексті», «Історія соціальної роботи» Утрехтського університету прикладних наук [11].

Системна діяльність трьох організацій (Нідерландська служба пробації, Служба догляду за молоддю та пробації Армії спасіння, Служби боротьби з психічними залежностями) спрямована на визначення найбільшої цінності і відповідного спрямування суб'єкта пробації в одну з них залежно від характеристики справи (встановлення зв'язку між поведінкою правопорушника і наявними залежностями), узгодженою часткою планової роботи і навантаження конкретної організації для того, щоб усі рішення в інтересах правопорушника, який перебуває під наглядом пробації, приймалися оперативно і якісно [2, с. 17].

Усі три організації тісно співпрацюють з органами державної та місцевої влади, громадськими інституціями для вирішення питань за напрямками: забезпечення якості неперервного підвищення рівня професійних компетентностей фахівців пробації (первинні знання із соціології, права і кримінології), навчальні курси на актуальні теми, моніторинг якості та управління інформацією.

Робота за напрямками організується за приписами супервізійної підтримки. Дедалі більше уваги приділяється політичним консультаціям, що сприяє підвищенню репутаційних та іміджевих оцінок пробації, суспільному прийняттю необхідності співучасті у ресоціалізуючих процесах, особливо по відношенню до неповнолітніх і молодих людей. Системна підтримка надається дослідженням з кримінології та інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення завдань соціально-виховної роботи. Ідеологічно з 2014 р. відбувся поступовий перехід від суспільства добробуту до суспільства участі. Для України це досвід цінний.

Політики безпеки і безпечні будинки у Нідерландах, де можуть проживати клієнти пробації на стадії корекційних заходів, дають змогу відійти від методологій примусу і ширше використовувати директивні дії у добровільних рамках.

Приклад: програма «Топ-600» у 2011 р. в Амстердамі об'єднала роботу з 600 молодими людьми, які скоїли насильницькі злочини. Робота була спрямована на попередження рецидивізму серед тих молодих право порушників, та роботу з їхніми сім'ями. За допомогою картування успіхів у соціальній, культурній, освітній, фінансовій сферах, а також – моніторинг працевлаштування таких осіб – для зменшення поточного обсягу тяжких правопорушень та наслідків їх для життя громади, покращення особистісної перспективи кожного із 600 молодих людей, цілеспрямована супервізія для мінімізації у теперішньому і майбутньому часі впливу тих суб'єктів, які хоч якоюсь мірою вплинули чи підтримали чи спонукали молоду людину до вчиненого правопорушення. Про це докладно описано у публікації, автор Яан ван Літ, на офіційному веб-сайті Служби пробації Нідерландів у розділі «Канон випробувального терміну» [11].

Серед практичних підходів у роботі вказаної програми, на наш погляд, через призму заявленої у назві статті теми, можна взяти досвід супервізії службою пробації Нідерландів самозабезпечення корекційних програм і соціально-виховної роботи. Приклад: Конференція з питань власної сили для сімей, ініціатор – Роб ван Паже. Координатор-супервізор збирає до 13 осіб із сімей, де неповнолітні і молоді люди перебувають у конфлікті із законом. Разом вони розробляють план конкретних угод, 80% яких родини можуть реалізувати самостійно чи за незначної підтримки муніципалітету, представництв громадських організацій, провайдерів необхідних соціальних послуг. Така ініціатива була закріплена в Законі про заходи захисту дітей і молоді [11]. Примітно, що аналітика супервізії самозабезпечення містить позитивні і критичні зауваження, резюме зосереджує увагу на структурування юридичних зобов'язань розроблення плану в розумні досяжні терміни.

Ідея самозабезпечення в Нідерландах доповнюється активним просуванням прийомів інформування, соціально прийнятного гуртування за допомогою інструментів соціальних мереж, спільноти волонтерів широкого профілю, інноваційної діяльності Фонду відновного правосуддя Нідерландів (RJN), на офіційному інформаційному ресурсі якого представлено практичні кейси у межах звітів про численні проєкти [12].

3-поміж розмаїття прийомів роботи з молодими людьми в пробації Нідерландів, спрямованої на формування досвіду просоціальної взаємодії і комунікацій, привертає увагу гра «Canon Kaartspel», детальна інструкція, роз'яснення і приклади презентовані на прикладі опису частини історії соціальної роботи [11].

Висновки і перспективи подальшого вивчення проблематики. Організаційні і змістовно-методичні аспекти розвитку супервізії в українській національній пробації у статті структуровано відповідно до унормованих функціональних завдань (діаграма 1). Перший елемент структури: соціально орієнтована діяльність для запобігання, вирішення професійних ризиків, подолання деструктивних наслідків, утруднень, недоліків, тощо. Другий елемент: професійна психологічна, емоційно-етична, предметно-методична, організаційно-мотивуюча підтримка для досягнення якісних результатів діяльності пробації. Третій елемент: комплекс науково обґрунтованих заходів для збереження та розвитку кадрового складу спільноти фахівців і стейкхолдерів української пробації.

На прикладі аналізу досвіду служби пробації Нідерландів запропоновано до детального розгляду приклади практик супервізії: піднесення статусу фахівців і персоналу пробації, які виконують складні багатокомпонентні завдання із забезпечення безпеки суспільства; супервізійного супроводу роботи із засудженими – іноземцями; взаємодії і комунікації з органами влади та громадськими інституціями, програм ресоціалізації з підходом не примусу, а директивних дій у добровільних рамках; супервізії самозабезпечення і процедур відновного правосуддя, супервізії соціальної роботи з формування досвіду просоціальних взаємодій і комунікації на прикладі карткової гри «Canon Kaartspel».

Перспективним напрямом подальшого розроблення заявленої теми є розроблення положень якісної супервізії раннього втручання на основі кейс-менеджменту, створення інституту внутрішніх супервізорів, які у співпраці з науковцями можуть розробляти кримінологічні дослідження, забезпечувати доказові методики в роботі із складними випадками, організовувати навчання фахівців і персоналу пробації за стандартами Європейського Союзу.

Конфлікт інтересів. Авторка декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження - фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Політика використання штучного інтелекту. Авторка декларує, що під час створення даної роботи не використовувала методи штучного інтелекту.

Література

1. Про пробацію. Закон України. Відомості Верховної Ради, 2015, № 13, ст.93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення 06.02.2026).
2. Probation in Europe book. The Netherlands. Marco de Kok Leo Tigges Anton van Kalmthout. June 2020. 58 p. URL: <https://www.cer-probation.org/wp-content/uploads/2024/06/Probation-in-Europe-the-Netherlands.pdf> (дата звернення 06.02.2026).
3. Пивоваров В.В. Концептуальний підхід у кримінально-виконавчій діяльності: етап аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2025. Вип. 49. С. 62–70. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-62>.
4. Ворожбіт-Горбатюк В.В. Пробаційні програми для повнолітніх суб'єктів пробації: євроінтеграційний вектор національного дискурсу: монографія електрон. наук. вид. Харків: Право, 2025. 226 с. DOI: <https://doi.org/10.31359/9786178617127>.
5. Коваленко О.О. Фундаментальні підходи у підвищенні кваліфікації працівників пробації. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Право»*. 2024. Вип. 4. С. 167–174. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.20>.
6. Аніщенко В.О. Роль soft skills персоналу пробації у побудові траєкторії особистісно-професійного розвитку. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*, 2024. № 1(12): 10–27. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2024.01.010>.
7. Зарубіжний досвід становлення та розвитку інституту пробації. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки* № 1 (12), 2024. С. 255-266. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2024.01.255%20%20%20%0d>.
8. «CILC» (Нідерланди). Міжнародні проекти Пробації України. 2024. URL: <https://www.probation.gov.ua/cilc-niderlandi> (дата звернення 06.02.2026).
9. Термін «Супервізія». Верховна Рада України: веб-сайт. 2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/29407> (дата звернення 06.02.2026).
10. Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету Міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації (Прийнята Комітетом Міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників Міністрів). 22 с. URL: <https://rm.coe.int/16806f4097>.
11. Canon reclassering. 2015. URL: https://canonsociaalwerk.eu/nl_rcl ; Canon Kaartspel. Specials. URL: <https://canonsociaalwerk.eu/kaartspel> (дата звернення 06.02.2026).
12. Conflicten regelen – Oorzaken aanpakken. RESTORATIVE JUSTICE NEDERLAND. URL: <https://restorativejustice.nl/> (дата звернення 06.02.2026)

DEVELOPMENT OF SUPERVISION IN UKRAINIAN PROBATION: IMPLEMENTATION OF THE DUTCH EXPERIENCE

V. V. Vorozhbit-Horbatiuk

Abstract. The article aims to specify the organizational and content-methodological aspects of supervision development in the Ukrainian national probation using the Dutch probation service as an example. The publication material was created using a synergistic approach. Based on the use of methods of legal, functional analysis of national legislation in the field of probation and systematized examples of supervision organization, many years of Dutch probation experience on official resources of specialized institutions. Supervision is proposed to be structured depending on the functional tasks of Ukrainian probation. The conclusions state that the first element of systemic supervision is: socially oriented activities aimed at preventing, resolving professional risks, and overcoming destructive consequences, difficulties, shortcomings, etc. The second element is defined as professional psychological, emotional-ethical, subject-methodical, and organizational-motivational support to achieving high-quality results of probation activities. The third element provides for a set of scientifically based measures to preserve and develop the staff of the community of specialists and stakeholders of Ukrainian probation. Using the example of an analysis of the experience of the Dutch probation service, examples of supervision practices are proposed: raising the status of probation specialists and staff who perform complex multi-component tasks to ensure public safety; supervision of work with convicts who are citizens of other states; supervision of communication with authorities and public institutions for resocialization with an approach not through coercion but through the practice of directive actions within a voluntary framework; supervision of self-reliance using the example of the “Top-600” program, restorative justice projects, supervision of social work to form the experience of prosocial interactions and communication. An example of the card game “Canon Kaartspel” is given. The following promising areas have been identified: developing provisions for high-quality supervision of early intervention based on case management, creating an institute of internal supervisors who, in collaboration with scientists, can develop relevant topics of criminological research, ensure the development of evidence-based methods in working with complex cases, and organize training for specialists and probation staff according to European Union standards.

Keywords: probation, resocialization, reintegration, offender, probation specialist, European standards, implementation of European experience, Netherlands.

Стаття надійшла до редакції / Received: 12.02.2026

Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 04.03.2026

Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.